

ISSN 1300-1458

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

CTAD

• Sayı 2 • Güz 2005

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Yıl: 1 Sayı: 2 Güz 2005

Sahibi Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına
Prof.Dr. Mustafa YILMAZ

Editör Yard. Doç.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
Dr. Yasemin DOĞANER

Yayın Kurulu Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Başkan)
Doç.Dr. Fatma ACUN
Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Doç. Dr. Adil DAĞISTAN
Yard. Doç. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
Yard.Doç. Dr. Ayten SEZER
Dr. Yasemin DOĞANER
Dr. Derviş KILINÇKAYA

Yayına Hazırlayan Dr. Yasemin DOĞANER

Hakem Kurulu
Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun.
Prof. Dr. S. Esin DAYI
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskişehir.
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya.
Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR
Türk Tarih Kurumu, Ankara.
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
Doç. Dr. Oğuz AYTEPE
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
Doç.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA
İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul.
Doç. Dr. Gümeç KARAMUK
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.
Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Atatürk'ün Dış Politikasında "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" İlkesi

Adil DAĞISTAN

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

ÖZET

Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesi barışa verdiği önemin ve aynı zamanda Türk Dış Politikasının temel dayanağının bir ifadesidir. Atatürk Milli Mücadele yıllarında ülkenin bağımsızlığını sağlamak, ondan sonraki dönemde ülkenin bütünlüğü ve menfaatlerinin temini için öncelikle barışçı yolları denemiştir. Nitekim, Türkiye'nin taraf olduğu uyuşmazlıklar barışçı yollardan çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Yurtta sulh cihanda sulh, Barış, Dış politika, Uluslar arası ilişkiler

SUMMARY

The Principle of "Peace at home Peace in The World" in Atatürk's Foreign Policy

The well known principle of Atatürk, "Peace at Home, peace in the World", signifies the importance given to peace by Atatürk. It has also been the founding principle of the Turkish foreign policy. It reflects the peaceful efforts of Atatürk for Turkey's independence during the Turkish National Struggle and the unity and the interests of the country in the early Republican period. Thus, the many problems of the early Republican period has been solved through peaceful initiatives.

Key Words: Atatürk, "Peace at home, peace in the world", peace, foreign policy, international affairs

Giriş

Atatürk'ün dış politikası söz konusu olduğunda akla gelen ve en çok kullanılan söz şüphesiz *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* sözüdür. Atatürk'ten bu yana da Türk dış politikasının değişmeyen temel ilkesi olmuştur. Hayalperest ve duygusallıktan uzak olan Atatürk, akılcı ve realist yapısının bir sonucu olarak, yeni Türk Devletinin dış politikasını belirlerken, Türkiye'nin jeopolitik konumunu, tarihi gelişimini dünyanın içinde bulunduğu konjonktüre uygun olarak barışçı bir yol izleyecektir. Bu çalışmada Atatürk'ün dış politikada samimi ve kararlı bir biçimde uygulamış olduğu *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* ilkesinin uygulanışı ve sonuçları ele alınacaktır.

"Yurtta Sulh Cihanda Sulh" İlkesi ve Uygulanışı

Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesi, Türk İnkılabının bir temel ilkesi, Türk dış politikasının da dayanağı olmuştur. 1961 ve 1982 Anayasalarında yer alan bu ilke, devlet yönetiminde ve her türlü devlet faaliyetlerinde yönlendirici bir nitelik taşımaktadır¹.

Yukarıda Türk devlet hayatında önemi belirtilen bu ilke, Atatürk tarafından dürüstlük ve kararlılıkla uygulanmıştır. Nitekim bu tutumunu şu sözlerle açıkça ortaya koymaktadır.

*"Dış siyasetimizde dürüstlük, memleketimizin güvenliğine ve gelişmesinin korunmasına dikkat, hareket tarzımıza kılavuz olmaktadır. Esaslı düzenleme ve gelişme içinde bulunan bir memleketin hem kendisinde ve hem çevresinde barış ve huzuru ciddi olarak arzu etmesinden daha kolay olunabilecek bir nitelik olamaz"*².

1929'da ki demecinde de;

*"Dış işlerinde dürüst ve açık olan siyasetimiz, özellikle barış fikrine dayalıdır. Milletlerarası herhangi bir meselemizi barış vasıtasıyla çözümlemeyi aramak, bizim menfaat ve anlayışımıza uyan bir yoldur. Bu yol dışında bir teklif karşısında kalmamak içindir ki, güvenlik ilkesine, onun vasıtalarına çok önem veriyoruz. Milletlerarası barış havasının korunması için, Türkiye Cumhuriyeti yapabileceği herhangi bir hizmetten geri kalmayacaktır"*³.

Anlaşmazlıkların barışçı yollardan ve hukuka uygun olarak çözümlenmesini kendine ilke edinen Atatürk, bu görüşünü her zaman dürüst ve samimi uygulamalarıyla ortaya koymuştur. Daha Milli Mücadele yıllarından başlayarak bu yolu denemiş, ancak bu yolla elde edilemeyen meşru çıkarları ve haklarını zora başvurarak gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Nitekim Milli Mücadele yıllarında düşmanla diyalog kapısını açık tutarak Fransızlarla 1921 tarihli Ankara anlaşmasını imzalamıştır⁴. Böylece güçlü bir düşmanın daha fazla kan dökülmeden saf dışı kalması sağlanmıştır.

Ancak bu barışçı politika hiçbir zaman teslimiyetçi olmamıştır. Türkiye'nin güvenliği açısından her türlü güvenlik tedbirleri de alınmıştır. Dolayısıyla güvenlik güçleri her

1. Hamza Eroğlu, "Yurtta Sulh Cihanda Sulh", *Atatürkçü Düşünce*, Ankara, 1992, s. 1097
2. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Ankara, 1989, s. 374
3. Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1999, s. 368; *Atatürk'ün Milli Dış Politikası II*, Ankara, 1981, s. 52
4. Bu anlaşma ile ilgili olarak izlenen barışçı politika için bkz. Adil Dağıstan, *Türk-Fransız İlişkileri (1918-1939)* Ankara, 2005, s. 23 vd.; Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri (1919-1922)* Ankara, 1994, s. 134 vd.

türlü saldırıya karşı cevap verebilecek düzeyde tutulmuştur. Çünkü barış, ancak güçlü olunduğu ve etrafa güven verilebildiği takdirde korunabilecektir. Böyle bir politika ancak güçlü bir devlet ile oluşturulabilir. Atatürk bu durumu şöyle ifade etmektedir.

"Dış siyasetin iç teşkilatla uyumlu olması gerekir. Batı da ve Doğu da başka başka karaktere, kültüre ve ülkeye sahip birbirinden farklı unsurları tek bir sınır içinde toplayan bir devletin iç teşkilatı elbette temelsiz ve çürük olur. O halde dış siyaseti de köklü ve sağlam olamaz. Böyle bir devletin iç teşkilatı özellikle millî olmaktan uzak olduğu gibi, siyasi ilkesi de millî olamaz... Milletimizin güçlü, mutlu ve istikrarlı yaşayabilmesi için, devletin millî bir siyaset izlemesi bu siyasetin iç teşkilatımıza tam olarak uyması ve ona dayanması gerekir"⁵.

Atatürk, Lozan Antlaşmasıyla temel hedeflerinden biri olan tam bağımsız bir devletin kurulmuş olmasına rağmen, bununla yetinmemiş başta komşularıyla olmak üzere tüm devletlerle bir dizi barış antlaşmaları imzalamıştır. Bu çerçevede 1925-1930 yılları arasında Sovyetler Birliği ile 1921 Dostluk Antlaşmasından sonra, 1925 yılında Saldırmazlık paktı; aynı yıl Bulgaristan ile de bir Dostluk Antlaşması; ertesi yıl Fransa ile, Türkiye-Suriye ilişkileri konusunda iyi komşuluk sözleşmesi imzalanmıştır. Buna 1930 da Türkiye-Fransa Dostluk Antlaşması eklenecektir. Bu anlaşmalara ilaveten 1926 da İngiltere ve Irak ile Sınır ve iyi komşuluk Antlaşması, İran ile bir Dostluk ve Güvenlik Antlaşması, 1928 de İtalya ile bir tarafsızlık Antlaşması ve 1930 yılında Yunanistan ile yapılan Dostluk Antlaşması imzalanmıştır⁶. Böylece Türkiye'nin etrafında bir barış çemberi oluşturulmuş olmaktadır. Görüldüğü gibi Atatürk'ün liderliğinde kurulan modern Türkiye, kuruluşu ile birlikte Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesine olan bağlılık ve güveni ile bölgesinde barış ve istikrarın simgesi olacaktır. Atatürk bu gelişmeleri TBMM'nin 3.dönem 2.toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada şöyle açıklamaktadır.

"Efendiler! Harici siyasetimizde dürüstlük, memleketimizin emniyetine ve inkişafına masumiyetine dikkat, şiarı hareketimize kılavuz olmaktadır. Esaslı islahat ve inkişafat içinde bulunan bir memleketin hem kendisinde, hem muhitlerinde barış ve huzuru cidden arzu etmesinden daha kolay izah olunabilecek bir keyfiyet olamaz. Bu samimi arzudan müllhem olan harici siyasetimizde memleketin masumiyetini vatandaşların haklarını herhangi bir tecavüze karşı bizzat müdafaa edebilmek kudreti de bilhassa gözde tuttuğumuz noktadır"⁷.

Daha sonra 20 Nisan 1931 de Milletvekilleri seçimleri öncesi açıkladığı bir bildiriye Atatürk;

"Yurtta barış Dünya da barış için çalışıyoruz." diyecektir⁸.

Bu ilkeyi çeşitli vesilelerle tekrarlayan Atatürk, Cumhuriyetin 10.Yıldönümü'nde ABD Cumhurbaşkanı Roosevelt'e gönderdiği mesajda şöyle diyecektir.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı prensiplerinden biri olan yurtta barış dünyada barış gayesi, insanîyetin ve medenîyetin refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa

5. Atatürk, *Nutuk (1919-1927)* Ankara, 1989, s. 291-292

6. Bu antlaşmalar için bkz. İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara, 1983.

7. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, AAM Yay., Ankara, 1989, s. 373

8. Kocatürk, a.g.e., s. 314

*gerektir. Buna elimizden geldiğince hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak bizim için övünülecek bir harekettir*⁹.

Dünyayı bir bütün olarak gören Atatürk, öncelikle kendi milletinin sorunları ile ilgilenmeyi bir görev bilmekle birlikte, bütün dünya toplumlarını tek bir aile ve bütün milletleri birbirleriyle akraba sayarak insanların ortak sorunlarını çözümü için çalışılması gerektiğine inanmaktaydı.

Nitekim Ekim 1931'de Ankara'da yapılan Balkan Konferansına katılan delegelere hitaben Atatürk şunları söyleyecektir.

*"İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirlerine boğazlatmak gayri insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegane vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onları birbirlerine sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Cihan barışı içinde beşeriyetin hakiki saadeti, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasıyla mümkün olacaktır"*¹⁰.

Atatürk bir ziyaret için Ankara'da bulunan Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu'ya da 17 Mart 1937'de şunları söyleyecektir.

*"İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün cihan milletinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine hadim olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır... Çünkü dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yandan kendi huzur ve saadetini temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükun, vuzuh ve iyi geçim olmazsa, bir milletin kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdur... En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin, bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bir uzvu addetmek icap eder. Bu vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün aza müteessir olur"*¹¹.

Bu düşüncelerden hareket eden Atatürk, dünyanın en karmaşık ve en kritik bölgesi olan Balkanlarda barış ve istikrarın en güzel örneğini vererek, 1934 yılında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya Romanya ile Balkan Antantını gerçekleştirmiştir.

Diğer taraftan aynı barışçı politikalarını doğu komşularıyla da geliştirerek, 1937 yılında da Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Paktı'nı imzalamıştır¹².

Yukarıda yazılanlardan da anlaşılacağı gibi Atatürk, bir taraftan barışı korumak ve komşuları ile dostluk ve beraberlik içinde yaşamak için mücadele verirken, diğer taraftan da, dünya barışı için, tüm milletleri dostluğa ve barışa şöyle davet edecektir.

*"Bütün dünya milletleri arasında akrabalık vardır. Bu hakikati nazarı itibara almalı ve milletler arasındaki birlik ve tesanütün temini için çalışılmalıdır. Bu gaye için çalışan milletler aldanmazlar"*¹³.

9. Kocatürk, a.g.e., s. 314

10. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, s. 306

11. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, AAM Yay., Ankara, 1989, s. 324

12. Abdülhâh Akşin, Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, Ankara, 1991, s. 198;

13. Sevim Ünal, Atatürk'ün Balkanlar'daki Politikası, IX. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1981, s. 1998'den Çankaya Köşkü, Atatürk Arşivi, Dolap No.4, Kutu No.34-2, Fihrist 21, 17-18 Mart 1937.

Atatürk Türkiye'sinin dış politikasının temel ilkesi olan *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* ilkesi bölge üzerinde oldukça etkili olmuştur. Öyle ki bir zamanlar ayrı cephelerde savaşmış olmalarına rağmen, Atatürk ve Venizelos'u bölge ve dünya barışı için bir araya getirmiştir. Hatta Yunanistan Başbakanı Venizelos, Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermek için Norveç'in Oslo şehrindeki Nobel Ödülü Komitesi Başkanlığı'na yazdığı 12 Ocak 1934 tarihli mektup, bu ilkenin hayata geçirilişinin açık bir kanıtıdır. Mektubun içeriğinde şu cümleler yer almaktaydı.

"... Barışın medyun olduğu bu kıymetli katkının sahibi kişi Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'dır. Bu nedenle 1930 yılında Yunan Hükümet Başkanı sıfatıyla Ben Türk Yunan Paktının imzası ile Yakın Doğuda barışa doğru yeni bir devir başlatırken Mustafa Kemal Paşa'yı Yüksek Nobel Barış Ödülü için aday göstermekle şeref kazanırım"¹⁴.

Devlet adamlığı yanında aynı zamanda bir asker olan Atatürk, hayatının önemli bir bölümünü savaş alanlarında geçirmiştir. Dolayısıyla savaşın ne kadar büyük acılara yıkımlara yol açtığını yakından görmüştür. Bunun içindir ki;

"Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim."

Derken, diğer taraftan da;

"Harp zaruri ve hayati olmalı. Öldüreceğiz diyenlere karşı, ölmeyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lakin millet hayati tehlikeye uğramadıkça harp bir cinayettir"¹⁵.

Bir başka konuşmasında Atatürk barışın sürekliliğinin korunması için de;

"Bu gün vardığımız barışın ebedi barış olacağına inanmak safdillik olur. Bu o kadar önemli bir gerçektir ki, ondan bir an bile gaflet, milletin bütün hayatını tehlikeye sokar. Şüphesiz, hukukumuz, şeref ve haysiyetimize saygı gösterilmedikçe, mukabil saygıda asla kusur etmeyeceğiz. Fakat, ne çare ki, zayıf olanların hukukuna saygının noksan olduğunu veya hiç saygı gösterilmediğini çok acı tecrübelerle öğrendik. Onun için her türlü ihtimallerin gerektireceği hazırlıkları yapmakta asla gecikmeyeceğiz"¹⁶.

Diyerek, *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* ilkesinin dayanağını engin tarih bilgisi ile ortaya koyacaktır.

Sonuç

İnceleme konumuz olan Atatürk'ün *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* ilkesi dün olduğu gibi bugün de bölgesel ve uluslar arası alanda huzur ve barışın tek yoludur. Atatürk döneminde bu ilkeye hassasiyetle ve kararlı bir şekilde uyulmuş, bunun sonucunda bölgede barış sağlanırken, uluslar arası anlaşmazlıklar da barışçı yollardan çözüme kavuşturulmuştur.

14. Mektubun tümü ve tercümesi için bkz. Süreyya Sofuoğlu, "Atatürk'te İnsan ve Doğa Sevgisi", *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, Cilt II, Ankara, 1998, s. 847

15. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt II, s. 128

16. Mehmet Gönübol, "Atatürk'ün Dış Politikası, Araçlar ve İlkeler" *Atatürk Yolu*, Ankara, 1987, s. 276.

Atatürk barışı gerçekleştirirken milli menfaatlerden asla taviz vermemiştir. Diğer taraftan barışın korunmasının milli güce ve askeri tedbirlere bağlı olduğunu görererek gerekli tedbirleri de almıştır.

KAYNAKÇA

Akşın, Abdülhat, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, Ankara 1991.

Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Ankara, 1989.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası II, Ankara 1981.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, AAM Yayını, Ankara, 1989.

Dağıştan, Adil, *Türk- Fransız İlişkile:ri (1918-1939)* Ankara, 2005.

Eroğlu, Hamza, "Yurtta Sulh Cihanda Sulh", *Atatürkçü Düşünce*, Ankara 1992.

önlübol, Mehmet, "Atatürk'ün Dış Politikası, Araçlar ve İlkeler" *Atatürk Yolu*, Ankara, 1987.

Kocatürk, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1999.

Sofuoğlu, Süreyya, "Atatürk'te İnsan ve Doğa Sevgisi", *Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu*, Cilt II, Ankara, 1998.

Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara, 1983.

Ünal, Sevim, Atatürk'ün Balkanlar'daki Politikası, *IX. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 1981, s. 1998'den Çankaya Köşkü, Atatürk Arşivi, Dolap No.4, Kutu No.34-2, Fihrist 21, 17-18 Mart 1937.

Yavuz, Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri (1919-1922)*, Ankara, 1994.